

Nemzeti Lakógyűlés*

Bevezetés

A demokratikus átalakulás ellenére az 1989 utáni Magyarországon mindig is hiánycikk maradt a közpolitikai döntések széles körű nyilvános megvitatására való törekvés. Az ún. „társadalmi egyeztetés” többnyire abból állt, hogy a jogszabálytervezeteket egy-két hétig véleményezni lehetett (ha ügyes volt valaki, és észrevette a lehetőséget), hogy aztán ebből ki tudja hogyan és mi épüljön be a végleges jogszabályokba. A helyzet 2010 után jelentősen romlott, az egyeztetés hivatalos csatornái eltűntek, ezeket felváltották ad hoc és sokszor formális egyeztetések, erre létrehozott alattvalói kvázi civil szervezetekkel.¹ A társadalmi egyeztetés korábban alig létező gyakorlata az éjszaka, egyéni képviselői indítványként benyújtott törvényjavaslatok és a közmeghallgatások személyes jelenlétet ellehetetlenítő technológiáinak világában ma már szinte paradicsomi állapotnak tűnik.

Ebben a helyzetben különös pikanteriával bír a nemzeti konzultációk 2005-ös megjelenése,² majd 2015

utáni átvedlése. A következőkben röviden bemutatjuk ezeket az akciókat, érvelve amellett, hogy milyen távol állnak ezek a valódi, döntéshozatalt segítő, előkészítő, a véleményeket előhívó és becsatornázó konzultációktól.³

A végletes polarizáció által mérgezett légkörben mi sem természetesebb, mint hogy a nemzeti konzultációkat a kormányközeli ünneplik, a kormánytávoliak propagandaeszközként elutasítják.⁴ Belátható, hogy egy ilyen helyzetben egy kormánytávoli szervezetnek nemzeti konzultációra hajazó eszközzel előállni csak nagyon gondos tervezés és alapos előkészítés után szabad, mert különben borítékolni lehet, hogy kormányközéről csak gúny és megvetés, kormánytávorról főleg csaló-

meg is alakult a Nemzeti Konzultációs Testület...” Bede Márton (2020) A magyar történelem kilenc legjobb nemzeti konzultációja (444, július 14.), <https://444.hu/2020/07/14/a-magyar-tortenelem-kilenc-legjobb-nemzeti-konzultacioja>

³ Ízelítőnek lásd Diószegi-Horváth Nóra (2012) 7+1 manipulációs technika a nemzeti konzultációkban, Lakmusz, október 18. <https://www.lakmusz.hu/71-manipulacios-technika-a-nemzeti-konzultaciokban/>

⁴ Tisztában vagyunk azzal, hogy a „kormányközeli” és „kormánytávoli” fogalmak nem általánosan használtak a szakirodalomban, de felfogásunk szerint a jelenlegi Magyarországra jellemző információs autokrácia (Guriev, Sergei; Treisman, Daniel [June 2020] „A theory of informational autocracy”. *Journal of Public Economics*. 186: 104158. doi:10.1016/j.jpubeco.2020.104158) által létrehozott duális rendszerben ezekkel a fogalmakkal lehet elkerülni a média szereplőinek mindenféle (és mindenki által vitatott) jelzőkkel való címkézését.

* A tanulmány a három szerző kutatói érdeklődésének terméke, aminek létrejöttét senki nem finanszírozta, és munkahelyeiken folyó kutatásaikhoz semmilyen módon nem kapcsolódik.

¹ Ízelítőnek lásd Iványi Blanka (2023) Hallgattassék meg (HVG, május 11., 17–18. o.).

² „Orbán Viktor, az ellenzéki Fidesz vezetője az év februárjában hirdette meg, hogy 2005 a nemzeti konzultáció éve legyen. Ez akkor még nem mindent elárasztó levélszemetet jelentett, hanem a „kapcsolatot a politika és az emberek között”. Néhány héttel később

dottság és zavar várható.⁵ Márpedig a Fővárosi Önkormányzat Budapesti Lakógyűlés névre keresztelt akciója olyan közpolitikai konzultáció, amely sokak szerint hajaz a nemzeti konzultációkra.⁶ A kérdés, hogy a Budapesti Lakógyűlés (a továbbiakban BL) mennyire, s ha igen, miben akart különbözni egy „átlagos” nemzeti konzultációtól.⁷ Egy ilyen munka elvégzése nem a kormányközeli vádaskodások és gúnyolódások megcáfolására szolgáló „lehetetlen küldetés”, hanem a demokratikus eszközök legitimációja és a bizonytalanlankodó kormánytávoliak orientálása szempontjából lehet jelentősége.

⁵ Míg a kormányközeli propaganda gúnyolódásával nem érdemes foglalkozni, mivel ennek intellektuális hozadéka elhanyagolható, addig a kormánytávoli morgolódás érdekesebbnek tűnik. Ilyen volt például már a 2022. évi választási kampány során a közös miniszterelnök-jelölt migránsszósát kritizáló (https://hvg.hu/itthon/20211118_marki_zay_migrans_soros_kerites) vita vagy újabban a DK „Orbán vagy Dobrev” plakát (<https://magyarnarancs.hu/belpol/orban-dobrev-araberek-oriasszavazat-a-dk-258494>) hazug voltát kritizáló felhőrdülések. Véleményünk szerint sem a morgolódás, sem a felhőrdülés nem volt alaptalan, de nem is volt helyénvaló, amennyiben nem vették tekintetbe, hogy ezek célja az „átlagszavazó” elérése volt. Márpedig ez utóbbi érdekében el kell fogadni némely csúsztatást, tudatos torzítást. A nagy kérdés persze az, hogy mennyit.

⁶ Lásd Révész Sándor: Karácsony Orbántól tanul, HVG, május 11., 65. o.; Barkó-Nagy Attila, Online népszavazás vs pimasz propaganda <https://ojim.hu/online-nepszavazas-vs-pimasz-propaganda-igy-irnak-a-budapesti-lakogyulesrol-es-a-nemzeti-konzultacirol-a-kormanykritikus-sajtoban/>; Diószegi-Horváth Nóra, Sokban hasonlít..., <https://www.lakmusz.hu/sokban-hasonlit-karacsony-lakogyulese-a-kormany-nemzeti-konzultacioira/>; Lakner Zoltán, Magyar Hang, 2023. június 21. <https://hang.hu/koffein/kilenc-szazalek-155399>

⁷ Erre a munkadefinícióra azért van szükség, mert a Fidesz-kormányzat által 2015 óta kivitelezett nemzeti konzultációk sokban eltérnek egymástól. Az „átlagos” ebben az írásban a jellemzőnek tekinthető megoldásokra utal.

Ebben az írásban azt a kérdést járjuk körül, hogy mennyire hasonlít és miben különbözik a BL egy „átlagos” nemzeti konzultációtól. Ehhez az összehasonlításához külön fogjuk megválaszolni a következő két kérdést:

– Mennyiben különbözik a BL és az „átlagos” nemzeti konzultáció kérdőíve egymástól, s ha a viszonyítási alap a push poll, azaz az álkérdőívvvel kivitelezett manipuláció archetípusa, akkor melyik kérdőív áll ehhez közelebb?

– Mennyire tér el a BL és az „átlagos” nemzeti konzultáció a közpolitikai konzultációk ideáltípusától?

Az első kérdés megválaszolásához definiálnunk kell a push poll technikát, a második esetben pedig egy minimalista közpolitikai konzultáció definíciójához képest fogjuk jellemezni a két konzultációt, s azt vizsgáljuk, hogy melyikük áll ehhez az ideáltípushoz közelebb.

A push poll

A push poll során a válaszadókat hamis vagy félrevezető információkkal látják el az adott kérdéssel kapcsolatban, és a kérdéseket manipulatív módon fogalmazzák meg. A cél a közvélemény-kutatás kezdeményezője által preferált válaszok felé terelni a célszemélyt.⁸ Másként, a push poll

⁸ Genovese, M. A. & Streb, M. J., 2004. When Push Comes to Shove: Push Polling and the Manipulation of Public Opinion. In *Polls and politics: the dilemmas of democracy*. Albany, NY: State University of New York Press, pp. 95–115. https://books.google.cz/books?hl=hu&lr=&id=VnKleVNVsH8C&oi=fnd&pg=PA95&dq=When+Push+Comes+to+Shove:+Push+Polling+and+the+Manipulation+of+Public+Opinion&ots=XQalCE7rnK&sig=MT47UF0qlxoAENSIfaBLUqTLr6Y&redir_esc=y#v=onepage&q=When%20Push%20Comes%20to%20Shove%3A%20Push%20

egy olyan befolyásolásra használt kommunikációs eszköz, mely magát pártatlan közvélemény-kutatásnak/-felmérésnek álcázva próbálja a választadókat a push poll készítője érdekeit szolgáló vélemény támogatására ösztönözni.⁹

A nemzeti konzultáció

Úgy tűnik, hogy a nemzeti konzultációk csak 2015 óta használják a morális-pánik-gomb (MPG)¹⁰ technológiáját.¹¹ Ez jól látszik az 1. sz. táblázatból is. Fontos megjegyezni, hogy már a 2015 előtti konzultációknak is jellemzője volt, hogy a kormány előbb meghozta a döntést vagy előkészítette azt, mint hogy konzultált volna a kérdésről.¹² A „megfelelő” válaszokat pedig már ekkor is óriásplakátok, televíziós megjelenések és újságmegnyilvánulások özöne segítette.

Az 1. sz. táblázat a nemzeti konzultációkat mutatja be objektív és szubjektív mutatók mentén, valamint

a propaganda eszközeinek bemutatásával.

Ahogy ebből a táblázatból is jól látszik, a 2015 előtti nemzeti konzultációk sokban eltértek az azutániaktól (még akkor is, ha egymástól is különböznek bizonyos szempontok mentén). A legfontosabb különbség e tanulmány szempontjából, hogy azok nem tartalmaznak se negatív, se pozitív propagandaeszközöket. Ezért mi ezeket külön kezeljük, és a továbbiakban nem fogunk velük részletesen foglalkozni.

2015 óta nyolc nemzeti konzultáció volt¹³. Nézzük, hogy ezek „átlagos” hogyan fest. Tehát vizsgálni fogjuk a push poll szempontjából (1) a téma kiválasztását, (2) a célközönség kijelölését, (3) a kérdőív felvezetését, (4) a kérdések tartalmát és tálalását, illetve (5) a válaszalternatívák szerkezetét és megszövegezését.^{14 15}

¹³ Kilenc lett volna, és már fel is lett építve a narratíva, és ki voltak a bűnbakok is válogatva, de jött a koronavírus-járvány (<https://444.hu/2020/02/12/orban-bejelentett-egy-ujabb-nemzeti-konzultaciort>).

¹⁴ Volt még két konzultáció, melyeket azonban nem az MPG szellemében szerveztek, következésképpen nem is voltak push pollok. Az egyik a 2019 novemberében korlátozottan meghirdetett környezetvédelmi konzultáció volt (<https://444.hu/2019/11/22/a-kormany-eppen-nemzeti-konzultaciort-folytat-a-klimavedelemrol-csak-az-embereknek-felejtettek-el-szolni-rola>), mely a Nemzeti Tiszta Fejlesztési Stratégiáról szólt, és kötelező volt meghirdetni, de sikerült jól eltitkolni. A másik szintén környezetvédelmi témájú volt, és szintén nem lett széles körben meghirdetve (https://hvg.hu/itthon/20211108_Felidoben_a_legujabb_nemzeti_konzultacio_az_eddigiek_osszkoltsege_kozeliti_az_50_milliardot). Magyarország zöld úton jár! címen futott, és csak online lehetett kitölteni. Mindkét példa szépen demonstrálja, hogy az MPG olyan kérdésekről, melyekről valóban lehetne konzultációt tartani, de nem uralkodhat felettük, s ezért nem használhatja saját céljaira, nem kéri ki a Nép Véleményét.

¹⁵ Voltak további referendumok (2016: kvó-

Polling%20and%20the%20Manipulation%20of%20Public%20Opinion&f=false

⁹ American Association for Public Opinion Research. <https://www.aapor.org/Education-Resources/Resources/What-is-a-Push-poll.aspx>

¹⁰ A morális-pánik-gomb fogalmáról már sokszor írtunk, ezért nem terheljük az Olvasót ennek lebutított összefoglalásával. Az érdeklődők számára az erről írt legelső (Sik Endre [2016] Egy hungarikum: a morális-pánik-gomb, *Mozgó Világ*, október, 67–80. o.) (https://www.academia.edu/29226543/Egy_hungaricum_a_mor%C3%A1lisp%C3%A1nik-gomb) és legutolsó mű. (Gerő Márton – Sik Endre [2022] „Már nyomni sem kell” – a morális-pánik-gomb (MPG) és a 2022. évi választás. in *Az állandóság változása*, szerk.: Böcskei Balázs és Szabó Andrea, Gondolat/TK PTI, Budapest, 65–86. o.)

¹¹ Ugyan a jelenségre lebutított módon kérdeznék rá, de nincsen riogatás, bűnbakképzés.

¹² Erről részletesebben a HVG számolt be például a gazdasági konzultáció kapcsán: https://hvg.hu/gazdasag/20120529_gazdasagi_konzultacio_kerdoiv.

Amik a nemzeti konzultációkban közösek (egy-két – szinte elhanyagolható – kivétellel, de azokat is mindenhol jelezni fogjuk):

- A nemzeti konzultáció témája általában egy, a kormány által aktuálisnak tartott témakör/bűnbak köré épült. Ahogy ezt lentebb is írjuk, a propaganda jellege hol erősebb, hol gyengébb.

- A célközönség mindegyik – 2015 utáni – nemzeti konzultációnál a szavazóképes választópolgárok voltak, tehát azokat kérdezték meg, akik elvben beleszólhatnak amúgy is a politikába.

- A kérdőív felvezetését tekintve, a kérdőívet általában egy levél kísérte, melyben keretezték a témát, és utaltak benne a helyes válaszokra.

- A kérdések (beleértve az azt megelőző tanmesét) majdnem mindig (egy kivétellel) úgy voltak feltéve, hogy már önmagában befolyásolják a válaszadót: általában a kérdés szövege, a kérdésekhez fűzött magyarázatok, a kérdések szövegébe és a válaszokba rejtett pozitív vagy negatív szentiment vagy a konzultáció környezete (a levél és az azt kísérő óriásplakát kampány) egyértelművé tették, hogy mik a „helyes” válaszok.

Azt érdemes hozzátenni, hogy a kérdések keretezése és a befolyásolás szintje viszont különböző. (Lásd bővebben a különbségeknél.)

- Az MPG nyomogatását illetően: Az MPG bűnbakjainak szinte mindegyik konzultációban majdhogynem főszerep jutott – amikor épp nem az a témája, mint például a Soros-tervről szóló nemzeti konzultáció.

Ezalatt azt értjük, hogy a kormány főbb ellenségeit (Brüsszel, Gyurcsány, Soros stb.) és a fontosabb témákat gyakran azonos tálalásban, azonos szavakkal és metaforákkal, újra meg újra becsempészték a kérdések vagy a „tanmese” részeként.

Például: „Európa és Magyarország jelentős problémája a népességfogyás. A brüsszeli bürokraták szerint a népességsökkenést bevándorlók betelepítésével kell orvosolni. (...)” (2018 őszi, 1. kérdés, eredeti kiemelés)

Vagy:

„A koronavírus-járványt követő gazdasági válság kezelésére Soros György újabb tervvel állt elő. Ebben azt javasolja, hogy az Európai Unió tagországai vegyenek fel hatalmas kölcsönöket (örökkötvények), amelyek után generációkon keresztül, örökre kamatot kellene fizetni. (...)” (2020. nyár, 10. kérdés)

– A válaszokat tekintve, a 2015-öst kivéve (ahol még három opció volt¹⁶), a 2020-as konzultáció egy kérdését leszámítva két válaszlehetőség (többnyire igen/nem opciók, de volt, ahol szöveges) volt. Ezen belül is mindegyik esetben vagy az első vagy a második válasz volt a „jó” válasz (egy kérdőívben belül természetesen mindig ugyanaz).

- Végül mindezt kiegészíti a vizuális elem. A nemzeti konzultációnak felépítettek egy jellegzetes design-t, melyet végig megtartottak.

Ami nem egyezik meg a nemzeti konzultációkban:

táról, 2022: gyermekvédelemről), amelyek viszont tökéletesen valósították meg a push poll minden elemét.

¹⁶ A 2015-ös nemzeti konzultációnál még három lehetőség volt: teljesen egyetért, részben egyetért és nem ért egyet, ami még a manipuláció durva technikája volt (hiszen két lehetőség volt egyetérteni és csak egy – abszurdan megfogalmazott – opció volt az egyet nem értésre).

– A kérdések száma 6-tól 14-ig terjed, tehát ebben nincs irányadó módszer.

– A kérdések nem egységesek: míg a 2017-es konzultációk kérdései végig ugyanazok („Ön támogatja a Soros-tervnek ezt a pontját?” és „Ön szerint mit tegyen Magyarország?”), illetve a 2021-es nyári is („Ön mit gondol?”), a többi konzultációnál változik a kérdés tartalma. Van, ahol az egyetértésükre kérdez rá (Ön egyetért-e azzal, hogy..., míg máshol a válaszadók támogatására (Ön támogatja-e, hogy...) stb.

– A kérdőívek úgy vannak felépítve, hogy egy rövid tanmese előzi meg a kérdéseket. Ezek olykor egyenes hazugságok, máskor az igazság egyszerűsített, a kormány által értelmezett verzióját írják le, de előfordulnak igaz mondatok is.

Egyértelmű hazugság: „Soros György a járvány után meg fogja támadni Magyarországot” (2021. nyár, 10. kérdés).

Egy olyan mondat, mely első ránézésre szép gondolatot fogalmaz meg, de aztán a kormány által elképzelt „állami védelem” már MPG-kompatibilis ötlet¹⁷: „Egyetért-e Ön azzal, hogy a gyermekeink szellemi, lelki és fizikai fejlődése olyan érték, amelyet a magyar államnak védenie kell?” (2018. ősz, 8. kérdés).

Igazság: „Azok, akik beoltatják magukat vagy átestek a betegségen,

védettségi igazolványt kapnak. Van, akik támogatják, hogy az ilyen igazolvánnyal rendelkezők felmentést kapjanak egyes korlátozó intézkedések alól.” (2021 tél, 2. kérdés).

– A kérdések feltevése – még konzultáción belül is – hol erősebben, hol gyengébben befolyásolja az olvasót. Lásd pl. a 2021-es februári kérdőív két kérdése (egy-két kérdésnél megmutatják az őáltaluk a valóságot lefedő vélt két véleményt, a többi kérdésnél már csak egy oldal véleményét osztják meg az olvasóval – és ez más konzultációknál is előfordul, de ebben nem egységesek a konzultációk):

1. Egyesek szerint a járványügyi korlátozó intézkedéseket fokozatosan, lépésről lépésre fel lehet oldani. Mások szerint ezt csak a járvány végén, egy lépésben lehet megtenni. Ön mit gondol erről?

3. Vannak, akik szerint – amint a járványügyi helyzet engedi – az első lépések között enyhíteni kell az este 8 óra utáni kijárási tilalmat. Ön egyetért ezzel?

– A kérdések szóhasználatukat tekintve is különböznek: míg 2015-ben és az azt követő években inkább a bevándorló fogalmát használták, addig 2021-ben már szinte teljesen átváltottak a pejoratívabb migráns szóhasználatra és annak változataira, illetve sokszor túlzó és riogató nyelvezetet használnak (pl. „veszélyeztet”, „ránk kényszerít”, „veszélyes” stb.).

Összességében tehát elmondható, hogy a push poll feltételei mindenhol adottak, de a propaganda erőssége nagyon különböző. Összefoglalóan a nemzeti konzultációk állandó elemei, másként az „átlagos nemzeti konzultáció” jellemzői a következők:

(1) a tálalt probléma túlzó, a kö-

¹⁷ A nemzeti konzultációk közül több is jó gondolatokat vet fel (l. a családvédelmi nemzeti konzultációt), s a lehetséges megoldások között számos olyan van, amit a kormánytávoliak is feltehetően örömmel üdvözölnének. Ám az ilyen felvetések és megoldási javaslatokban (mint a munkahelyteremtés, az adócsökkentés, a családtámogatás stb.) mindig felüti fejét az MPG-kompatibilis torzítás.

zösség számára élet-halál kérdést jelentő fenyegetésként jelenik meg; (2) a kérdések (legalább egy, de inkább nagy részének) célja nem az, hogy megismerje, hanem hogy létrehozza a közvéleményt, (3) s ennek érdekében olyan fogalmakat használ, s ezeket olyan módon találja, hogy abból egyértelmű legyen a kérdező szándéka, s (4) ugyanez a szándék nyilvánul meg (olykor) a válaszlehetőségek szerkesztésében és megfogalmazásában is. Továbbá (5) a nyelvezetével még az érzelmeinkre is hatni akarnak.

Mindent egybevetve egy „átlagos” nemzeti konzultáció (nem azonos mértékben és olykor szakszerű kérdésekkel „fűszerezve” ugyan, de) egyértelműen push poll, amelynek célja a válság és félelemérzet erősítése (riogatás), az uralmon lévők pótolhatatlansága érzésének megerősítése (népszerűsítés), meggyőzni a nemzetet, hogy az ily módon létrejövő válság(okkal és az ezeket okozó ellenségekkel) szemben csak a kormány tud védelmet nyújtani. A nemzeti konzultációk mindegyike sokcsatornás és többfázisos (vagyis az első fázisban óriásplakátokon és valamennyi médiát magában foglaló hirdetésözönön keresztül (mindkettő párhuzamosan és folyamatosan fut a kérdőívek kiküldésétől a konzultáció végéig) tudja meg a célközönség, hogy mik a „helyes” válaszok, majd a végén az elkerülhetetlen sikerről szólnak a hírek).

A Budapesti Lakógyűlés

Vajon a BL kérdőíve megfelel-e a push poll definíciójának? Alkalmazzuk ismét a már korábban követett elemzési megoldásokat:

1. A téma kijelölése

A lakógyűlés valódi problémákra keresi a válaszokat: az egyik a fővá-

ros csődközeli helyzetének megoldása, a másik a Lánchíd felújításának kormányzati támogatása, s ehhez kapcsolódóan a Lánchíd közlekedési rendjének kialakítása. A konzultáció céljai áttételesen minden budapesti lakost érintenek, tehát nem életszerűtlen rákérdezni arra, hogy szerintük melyik megoldási módot válassza a főváros.

2. A célközönség

A Budapesti Lakógyűlés célközönsége pontosan meghatározható: budapesti állandó vagy ideiglenes lakcímmel rendelkező 14 év feletti egyén. Ez az a politikai közösség, akiket a döntéshozó meg akar szólítani, feltételezve, hogy a konzultációt követő döntés az ő életükre lesz majd hatással. Ez is a push poll (és a választások) jellemzőihez tartozik: mindenkit megszólítani, de a válaszok reprezentativitására nem gondoskodni.

3. A téma felvezetése

Az akció megcímkézése is fontos része a tálalásnak. A „lakógyűlés” fogalom használata a közösség szerepét hivatott hangsúlyozni a konzultáció során. A „Védjük meg Budapestet!” szlogen pedig azt üzeni, hogy ezt a közösséget veszély fenyegeti, ami ellen össze kell fogni, „hogy konkrét, ezúttal a közlekedést érintő kérdésekben közvetlenül a budapestiek dönthessenek”.¹⁸

4. A kérdések és a válaszlehetőségek megfogalmazása

A négy kérdésből három megfelel a push poll definíciójának, azaz (1) a válaszok szinte „kódolva” vannak a kérdésekbe, (2) a választás triviális

¹⁸ Itt és a továbbiakban a kiemelés mindig az eredeti szövegben található, l. a lakógyűlés oldalán: <https://lakogyules.budapest.hu/2-kozossegi-kozlekedes-mukodtetese>

SZAVAZÁS MENETE

lakogyules.budapest.hu



ONLINE
SZAVAZÁS

Menjen fel a
lakogyules.budapest.hu
weboldalra

Adja meg az
egyedi azonosítóját

Szavazzon
2023. június 11-ig

SZEMÉLYES SZAVAZÁS

Írja fel a tevéken található egyedi azonosítóját vagy hozza magával ezt a levelet, és szavazzon személyesen a Főpolgármesteri Hivatal Ügyfélszolgálati Irodáján (1052 Budapest, Bárczy István u. 2-3.) a nyitvatartási időben (hétfőn és szerdán 8:00 és 18:00 között, kedden és csütörtökön 8:00 és 16:30 között és pénteken 8:00 és 14:00 között).

KÉRDÉSEK

- Amióta a Fővárosi Önkormányzatnak ellenzéki vezetése van, a kormány egyre több pénzt von el a Fővárostól. A legnagyobb mértékű elvonás összegét például a több mint a tízszeresére emelte a kormány. Törölt István főpolgármesteriségének utolsó teljes évében még 5, idén már 10 milliárdot kellene fizetni.
Ön szerint mi lenne az igazságos?
▶ Ha a jelenlegi városvezetés is csak annyi elvonást fizetne, mint az előző
▶ Ha maradna a több mint tízszeresére emelt kormányzati elvonás
- A kormányzati elvonások miatt a főváros nem tudja minden költséget kifizetni. Döntnie kell, hogy vagy a kormányzati elvonások befizetését függeszti fel, vagy csökkenti a járatok számát a közösségi közlekedésben, tehát hogy kevesebb buszt, metró, villamosot működtet.
Ön szerint ebben a helyzetben mit tegyen a városvezetés?
▶ Függeszse fel a kormányzati elvonások befizetését
▶ Csökkentsen a járatok számát a közösségi közlekedésben
- A Főváros a súlyos pénzügyi megszorítások ellenére is felújítja a Lánchídot. A kormány határozatában vállalta, hogy 6 milliárd forinttal hozzájárul a beruházáshoz. Bár a felújítás hamarosan kész, a kormány még egy forintot se küldött.
Ön szerint ebben a helyzetben mit kellene tennie a kormánynak?
▶ Vállalásának megfelelően járuljon hozzá a Lánchíd felújításához
▶ Vonzó vissza utaztatást, és ne adjon pénzt a felújításra
- A Lánchídon a felújítás előtt jelentősek voltak a dugók, hiszen a híd és a környezete nem ekkora forgalomra voltak tervezve. Jelenleg a taxik és kétkerekűek mellett csak a buszok hajthatnak rá, ezek viszont sokkal sűrűbben és dugók nélkül közlekednek. A felújítás végével pedig hamarosan a gyalogosok is újra átkelhetnek a hídon.
Ön szerint milyen legyen a közlekedés a Lánchídon?
▶ Továbbra is sűrűn és dugók nélkül járassanak a buszok
▶ A felújítás előtti, a jelentős dugók ellenére is

Feladás kiadó: Fővárosi Önkormányzat (1052 Budapest, Városház u. 9-11.) A jelen levél megküldése céljából az Önkormányzat és Lakosainak közötti szoros kapcsolat és a Fővárosi Önkormányzat szellemi és anyagi támogatása.

42

A Budapesti Lakógyűlés kérdőíve (saját fénykép)

és (3) a „jó válasz” adása „könnyített” (adott esetben mindig az első alternatíva).

A kérdezett a felvezető magyarázatokból is kap segítséget hol erősebb, hol finomabban találva, továbbá a kérdésekre adható válaszok több esetben a támogatás és ellenzés politikailag motivált okait is magukban foglalják.

Az első három kérdés valójában mind az „elvonásról” (hivatalosan szolidaritásadó) szól. A kérdések hol a valós és valótlan állítások keverésével, hol politikai utalással vagy túlzással élnek. Továbbá a válaszokból nem következik semmi, és nem is ad felhatalmazást semmire, hiszen az elvonás mértékét nem az önkormányzat, hanem a kormány határozza meg.

A negyedik kérdés egy valós problémát fogalmaz meg, és újfent dichotómiaként. Így a válasz – ha csak nem vagy a Belvárosban gyakran autózó vagy/és a kormányközeli narratíva hívója – elég egyértelmű: hiszen ki akarna dugóban üldögélni? Ráadásul a főváros álláspontja eleve adott volt, de a kérdés úgy hangzik, mintha két azonos értékű, kidolgozottságú álláspont versenyezne egymással.

Mindent egybevetve a BL kérdései push poll jellegűek, azt sugallják, hogy Budapest megvédi a lakosait a kormány általi elvonásoktól. Igazi alternatíva csak a negyedik kérdés esetében érzékelhető, ahol az autósok szempontjai vannak az „átlag budapesti” érdekeivel szembeállítva, s a kérdés ennek a valóságos konflikt-

tusnak egy olyan elemére kérdez rá, amire „könnyű” helyesen válaszolni.

A közpolitikai konzultáció

Egy valódi közpolitikai konzultáció sokféle lehet.¹⁹ Lehet fentről lefelé irányuló konzultáció, ami egy jól kijelölt témában, megadott alternatívákra kérdez rá, és lehet olyan részvételi modell is, amiben az alternatívák kidolgozása és a döntések teljes egészében az állampolgárok közösségeire vannak bízva.²⁰ A közpolitikai konzultációk mögött természetesen többféle megfontolás is meghúzódhat.²¹

1. Az így meghozott döntéseknek nagy lesz a legitimációjuk.

2. A demokratikus deficit, a növekvő

vő elégedetlenség és polarizáció kezelésének eszköze lehet.

3. A demokratikusan meghozott döntés minőségét javíthatja a lefolytatott vita és a több szempont beépítése.

4. Lehet pozitív politikai szocializációs hatása: a részvételi kedv vagy/és a politika hatékonysága érzetének növelése.

5. A társadalmi egyenlőtlenségeket vagy/és elosztási igazságtalanságokat (de legalábbis ezek érzetét) csökkentheti.

6. Növeli a meghozott döntés sikeres kivitelezésének esélyét.

Természetesen ahhoz, hogy ez működjön, több feltételnek is teljesülnie kell:

1. A folyamatnak transzparensnek, láthatónak kell lennie, ami persze feltételezi a demokratikus nyilvánosság működését.

2. Az álláspontoknak egyenlő mértékben kidolgozottnak kell lennie, és a vertikális kommunikáció (azaz pl. egy konzultációs kérdőív) mellett szükség van a horizontális kommunikáció (azaz az álláspontok megvitatásának) lehetőségére is.

3. A folyamatot komolyan kell venni, tehát ténylegesen hatással kell bírnia a közpolitikai döntéshozatalra. Ez természetesen azt is jelenti, hogy az eredmények közlése és a döntéshozatalhoz való viszonya előre és folyamatosan látható kell hogy legyen.

4. Az utóbbiból pedig az is következik, hogy a konzultációban csak azok a csoportok, de azok mind részt kell hogy vegyenek, akiket a döntés közvetlenül érinthet.

Másként, az International Association for Public Participation²² a

¹⁹ L. még ehhez kapcsolódóan a társadalmi tőke érzékeny fejlesztés szakirodalmát, például Füzér Katalin, Gerő Márton, Sik Endre és Zongor Gábor (2005) A társadalmi tőke növelésének lehetőségei fejlesztéspolitikai eszközökkel. In: *A fejlesztéspolitika társadalmi hatásai* 4. NFH, Budapest. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a768.pdf>

²⁰ Véleményünk szerint ugyanakkor konzultáció csak demokratikus környezetben létezhet, vagyis ahol a polgárok valóban részt vehetnek a politikai folyamatban. Számos autoriter állam azonban a konzultáció különböző elemeit alkalmazza a legitimitás megszerzése, konszenzus kialakítása, ellenvélemények semlegesítése, illetve a politikai döntéshozatal informálása érdekében (Chen és Xu, 2013 On Deliberative Authoritarian Governance. *SSRN Electronic Journal* citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.739.5537&rep=rep1&type=pdf) és Curato és Fossati, 2020, Authoritarian Innovations: Crafting support for a less democratic Southeast Asia. *Democratization*, 27(6), pp. 1006–1020. <https://doi.org/10.1080/13510347.2020.1777985>)

²¹ L. Culver, K. and Howe, P. (2004), Calling all citizens: The challenges of public consultation. *Canadian Public Administration*, 47: 52–75. <https://doi.org/10.1111/j.1754-7121.2004.tb01970.x> Sintomer, Y., Herzberg, C., & Röcke, A. (2008). Participatory Budgeting in Europe: Potentials and Challenges: Participatory budgeting in Europe. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(1), 164–178. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2008.00777.x>

²² Shipley, R. & Utz, S., 2012. Making it Count.

konzultáció öt különböző célját különbözteti meg:

- A polgárokat megfelelően tájékoztassa az adott kérdésről és annak lehetséges megoldásairól, ami azt jelenti, hogy a probléma minden lehetséges megoldásával kapcsolatban elfogulatlan, objektív információkat kell kapniuk.

- Megbízható információt kapjanak a polgárok véleményéről. Ebben az esetben, bár a polgárok lehetőséget kapnak arra, hogy kifejezzék preferenciáikat, mégsem vehetnek részt a döntéshozatalban. Ezt a megoldást a kormány gyakran arra használja, hogy felmérje a közvéleményt közvélemény-kutatások, fókuszcsoporthoz, online platformok és nyilvános találkozók segítségével. Az EU rutinszerűen alkalmazza az ilyen online konzultációt.²³ Ilyen az Európai Polgári Konzultáció, az Európai Bizottság által 2006-ban kezdeményezett deliberatív projekt, amely lehetővé tette valamennyi európai polgár számára, hogy kifejtse véleményét „Európa társadalmi és gazdasági jövőjével” kapcsolatban. A projekt egy olyan online platformot tartalmazott, amelynek célja az volt, hogy a résztvevők témákat és ötlete-

ket javasoljanak, amelyeket később mind a 27 tagállamban tartott személyes konzultációkon vitattak meg, amit az uniós döntéshozókkal folytatott megbeszélés követett. A projektet 2018-ban Emmanuel Macron francia elnök újította meg, aki több nemzeti online kérdőívet is indított, hogy a francia lakosság véleményét fontos kérdésekben megismerje.²⁴

- Közvetlen interaktív eszmecsere a politikusok, a tervezők és a polgárok között. Ennek egyik példája a deliberatív közvélemény-kutatás.²⁵ Ennek során a lakosság egy reprezentatív mintájának véleményét megkérdezik egy adott kérdésről. Ezután ebből a mintából kiválasztanak egy kisebb csoportot, akiknek objektív, kiegyensúlyozott tájékoztató anyagokat küldenek a kérdésről, majd meghívják őket egy rövid tanácskozásra, ahol a résztvevők kisebb csoportokban, szakértő moderátorok vezetésével vitatják meg a témát.

- A célközönség bevonása a döntéshozatal minden lépésébe: A BL célközönsége a 14 éves kor felettieket foglalta magában, ami által a BL egy olyan szempontot teljesít, amit sokan fontosnak tartanak: a fiatalokat bevonni azoknak a kérdéseknek a megvitatásában, amik az ő életük-

Journal of Planning Literature, 27(1), pp. 22–42. <https://doi.org/10.1177/0885412211413133>

²³ A német szövetségi környezetvédelmi minisztérium 2010-ben azt tűzte ki célul, hogy a napirend meghatározásának feladatát részben a polgárokra ruházza át, és biztosítsa, hogy a nyilvánosság által fontosnak tartott kérdések ne maradjanak figyelmen kívül, ezzel növelve a kormány környezetvédelmi politikájának legitimitását (Schulz, D. & Newig, J., 2014. Assessing Online Consultation in Participatory Governance: Conceptual framework and a case study of a national sustainability-related consultation platform in Germany. *Environmental Policy and Governance*, 25(1), pp. 55–69. <https://doi.org/10.1002/eet.1655>).

²⁴ Brunet, R., France launches public consultation on legalising cannabis. *France 24*. <https://www.france24.com/en/france/20210117-france-launches-public-consultation-on-legalising-cannabis>

²⁵ Fishkin, J. S., Luskin, R. C. & Jowell, R., 2000. Deliberative polling and public consultation. *Parliamentary Affairs*, 53(4), pp. 657–666. <https://www.academia.edu/download/32554601/fishkin-dpoll-consultation.pdf> és Mansbridge, J. 2010. Deliberative Polling as the Gold Standard. *The Good Society*, 19(1), pp. 55–62. <https://doi.org/10.5325/goodsociety.19.1.0055>

re is kihatnak. De ha elkedvetlenül őket egy MPG-re hajazó konzultáció, az súlyos következményekkel járhat.

Az MPG nemzeti konzultációja

Az MPG-nek a szó közpolitikai értelmében nincs konzultációs fázisa. A kérdőívek visszaküldése után „eredményhirdetésre” kerül sor, amit azonban széles körű „információs kampány” egészít ki, továbbá a kitöltési szakaszban időnként tudatják a résztvevők számát, ezzel is jelezve, hogy tömegek vesznek részt a konzultációban.²⁶ Az eredmények kihirdetése két fázisra osztható: először a határidő lejártakor egy sajtótájékoztató vagy egyéb hivatalos bejelentés keretében közlik az eredményeket, majd valamivel később egy újabb plakát- és médiakampány következik, amely a konzultáció (mindenkori legnagyobb, egyre nagyobb...) sikerét hirdeti, s amiben a közel teljes egyetértés érdekében már csak a kérdőíveket visszaküldőket tekinti létezőnek.²⁷ Ezt természetesen különböző (fizetett) médiahirdetések egészítik ki.²⁸ Másként, az „átlagos” nemzeti konzultáció végén minden esetben megtalálható, a kormányzat erede-

ti céljának megfelelő sikerjelentést a nemzetre egészére érvényesként interpretálnak,²⁹ amit erőteljes mozgósító és legitimáló üzenet formájában adnak közre. Ezek jellemzően rövid, felkiáltójellel vagy más vizuális elemmel kiemelt, tömondatokban megfogalmazott üzenetek. Például a szankciókkal kapcsolatos nemzeti konzultáció kommunikációja, egyszerűen a közel 100%-os eredményeket és a „NEM”-eket emelte ki.³⁰

Ez egyszersmind a konzultáció végét is jelenti. Nincsenek sem szakmai értékelések, sem kísérlet szóba állni a „konzultáltakkal”. A közpolitika fegyelmezetten elfogadja a (saját!) üzenetét, s megalkotja a Nép által elvárt jogszabályokat, illetve igazoltnak tekinti a korábban már meghozottakat, amiket politikai nyilatkozatok formájában már az MPG következő hullámaiban fel is használ.

A BL konzultációja

A BL online adatfelvételen alapult, amit névre szóló felkérő leveleken kapott azonosítóval lehetett indítani. Ennek előnye, hogy így csak a célközönség (s ezen belül mindenki csak egyszer) tölthette ki a kérdő-

²⁶ Rájátszva arra a szociálpszichológiai törvényszerűsége, hogy az emberek szeretnek a „jó oldalon állni”, tehát ha látják, hogy sokan részt vesznek valamiben, akkor ők is szívesebben csatlakoznak.

²⁷ Érdemes kiemelni, hogy az első Nemzeti Konzultáció óta a koronavírus-járvány (és az ebből eredő lezárások) következtében sok minden áthelyeződött az online térbe: ez alól nem volt kivétel a kormányzati kommunikáció sem.

²⁸ L. részletesebben a legutóbbi nemzeti konzultáció eredményhirdetésére költött pénzek felhasználását: <https://www.lakmusz.hu/legalabb-5-milliard-forintbol-hirdettek-a-csusztatast-hogy-a-magyarok-97-szazaleka-ellenzi-a-szankciokat/>

²⁹ Noha kutatások igazolják, hogy a kérdőívek visszaküldői nem reprezentálják a lakosságot. Az MPG mozgósító erejének hatására a Fidesz-tábor összezárt, „tagságuk” az átlaghoz képest nyolcszoros eséllyel válaszolt a kérdőívekre, s ezzel egyfelől terjesztette az Igét, másfelől erősítette tenmaga és buboréktársai öntudatát. A válaszolás, mint a push poll sikeres terméke az önszelekció hatására szükségképpen csak egyetértő lehetett, ami tovább erősítette az „egyek vagyunk a Soros/EU/Gyurcsány-gyűlöletben” akolmeleg érzetét.

³⁰ <https://kormany.hu/tenyek/a-szankciokrol-szolo-nemzeti-konzultacio-eredmenyei>

ívet. A leveleket (takarékosággal indokolva) a BL szervezésében terjesztették valahogy (ennek pontos menetéről nem lehet sokat tudni sokat, csak azt, hogy kerületenként eltérő időben került erre sor, illetve hogy a végeredmény 136 435 válasz volt, amivel igen elégedett volt az önkormányzat vezetése).

Az „eredményhirdetés” itt is sikeréről szólt mind a válaszadás mértéke, mind az egyes kérdésekkel való egyetértők arányát illetően. A közel 90 százalékos egyetértés a főváros álláspontjával igazolja a kérdések push poll jellegét, továbbá azt is, hogy ez kevésbé (vagy egyáltalán nem) érvényes a Lánchíd használatára vonatkozó kérdésre, ahol a főváros véleménye „csupán” 80 százalékos támogatottságot kapott.³¹

Az „eredményhirdetés” számunkra lényeges elemei a következők voltak:

„A válaszoló budapestiek (1) közel 80 százaléka (2) fenntartaná a jelenlegi forgalmi rendet a Lánchídon... A Lánchíd forgalmi rendjének jövője mellett másik három, kevésbé konkrét (3) kérdésről is szavazott több mint 136 ezer budapesti, ami a szavazásra jogosultak több mint 9 százalékát jelenti (4). „A budapestiek a jövőt választották” (5) – fogalmazott Karácsony...” (https://telex.hu/belfold/2023/06/20/

budapesti-lakogyules-eredmenyek-lanchid-automentes-karacsony-gergely)

Vagyis: (1) korrekt hivatkozás a válaszadókra, elkerülve „a budapestiek véleménye szerint...” hangozó MPG-s fordulatot, (2) – nem az MPG-gyanús (rendre a 93, a 91 és a 88 százalékos) számot hangsúlyozza, hanem a legalacsonyabbat, ami akár – figyelembe véve, hogy a budapestiek zöme tömegközlekedik (vagy/és nem jár a Lánchíd felé) – hihető is lehet, (3) csúsztatással kevert utalás a kérdések push poll jellegére, (4) nincs túltolva a siker, mert ha MPG-s módon tálná ezt, akkor a hangsúly a „több mint 100 000” emberről szólt volna, ami sok,³² és végül (5) a nemzeti konzultációra hajaz a szlogen („Budapest döntött”), lásd „a magyarok döntöttek” szlogent.

Mivel az eredményhirdetést nem követte lakossági vagy szakértői átbeszélés (kivéve a Lánchíd autómentességéről szóló szakmai vitát³³),

³² De azért egy Facebook-bejegyzésben a főpolgármester összehasonlította a kitöltők arányát az egyetlen, online zajló nemzeti konzultációéval: „Arányaiban az ott részt vevő mintegy 5 százaléknál majdnem kétszer nagyobb volt a részvétel az első Budapesti Lakógyűlésen” – írta. <https://telex.hu/belfold/2023/06/20/budapesti-lakogyules-eredmenyek-lanchid-automentes-karacsony-gergely>

³³ Itt érdemes hozzátenni, hogy ha ugyan nem is az eredményhirdetést követően, hanem még az adatfelvétel alatt, de történt valamelyest szakértői vita (kifejezetten a tömegközlekedést érintő kérdésekben): a BKK Balázs Mór rendszeres kerekasztal-beszélgetésének témája volt a Lánchíd jövője, ahova 1) bárki regisztrálhatott, 2) képviselték magukat olyanok, akik nem a főváros pozícióját támogatták. Továbbá – a BKK-tól teljesen függetlenül – megjelent vitaindító cikk a Telexen e témában: <https://telex.hu/velemeney/2023/04/03/lanchid-automentes-tomegkozlekedes-kerekpar>. Végül pedig egy Medián-kutatás szerint a Lánchíd autómen-

³¹ Azt, hogy ezt a kérdést a főváros elképzeléseinek megfelelően fogják az emberek komolyabb MPG-s rásegítés nélkül is megválaszolni, valószínűsítette egy közvélemény-kutatás is, ahol 58 százalék támogatta az autók kitiltását a Lánchídról, s az így gondolkodók aránya áprilishoz képest májusra erősen nőtt is (48 százalék helyett ekkor már csak 35 százalék engedett volna autókat a Lánchídra). (https://hvg.hu/itthon/20230611_median_budapesti_lakogyules_karacsony-gergely_lanchid)

ezért e tekintetben is igaz, hogy a BL és az MPG igen hasonlóan nem konzultált, s önmagában a kérdőív nem indokolja, hogy a főpolgármester úgy érezhesse, hogy társadalmi párbeszédet folytatott.³⁴

Összefoglalás és még egypár dolog, amin érdemes gondolkodni

Mindent egybevetve, a BL és az „átlagos” nemzeti konzultáció kérdőíveit és konzultációs gyakorlatát összehasonlítva a következő egyezéseket találtuk:

a) A „védjük meg Budapestet” szlogen erősen emlékeztet a kormányzati kommunikációban oly sokszor megtalálható „védjük meg Magyarországot” mondatra.

b) A válaszlehetőségek száma és jellege azonos: a létező alternatívákat dichotóm, egymást (és más alternatívákat) kizáró opciókként hivatott lefedni (hamisan).³⁵

c) A kérdőívek kitöltésével párhuzamosan mindkét akciót „információs kampány” támogatta, melyeken a kormány és a városvezetés megüzente a „helyes választ”.

d) Az eredményhirdetés technológiája is hasonló.

e) Nincs eltérés a Budapesti Lakógyűlés és az „átlagos” nemzeti konzultáció felvezetőjének vizuális megjelenésével, ahol a vezető képe és

aláírása ad súlyt a megkeresésnek. Tartalmilag mindkét esetben a cél a konzultáció fontosságának és időszerűségének indoklása.³⁶

f) A BL színvilága is rájátszik a nemzeti konzultációk által már „bejáratott” kék színre.

Ami pedig a különbségeket illeti: az „átlagos” nemzeti konzultációkhoz képest

1. A BL kérdőíve rövidebb.

2. A BL nem dolgozik bűnbakok laza elegyével: a valóságnak megfelelően csak a kormány szerepel ellenfélként.

3. A BL valódi és aktuális problémákkal kapcsolatban teszi fel kérdéseket.³⁷

4. A BL-ben a válaszadás joga egy pontosan definiált körre vonatkozik.

5. A BL hitelességét növeli, hogy mindenki csak egy szavazatot adhatott le.

6. A felvezető keretezés stílusa visszafogottabb (míg a nemzeti konzultációk címe mindig tartalmazza a konkrét témát (pl. Nemzeti konzultáció a Soros Tervről), addig a lakógyűlés a címben csak a konzultációs szándékot jelzi.

7. A „budapesti” jelző neutrális (csupán némi területi alapú identi-

tességének támogatása jelentősen növekedett a nyár elejére. (Ha ez nem is konzultáció, volt némi pluszfelmérés, ami a konzultációt hivatott megerősíteni/megcáfolni.) https://hvg.hu/itthon/20230611_median_budapesti_lakogyules_karacsony_gergely_lanchid

³⁴ <https://index.hu/belfold/2023/08/04/lanchid-gyalogos-forgalom-karacsony-gergely-megnyitas/>

³⁵ <https://www.lakmusz.hu/sokban-hasonlit-karacsony-lakogyulese-a-kormany-nemzeti-konzultacioira/>

³⁶ Ezen a ponton a felvezető szöveg a nemzeti konzultációkhoz hasonló technikát használ, amennyiben elhallgatja az első kérdés tartalmát, aminek nincs köze a közlekedéshez.

³⁷ Ezt az általános főpolgármester-helyettes is említette a vele készült interjúban (*Mozgó Világ*, 2023/ 6., 63–74. o.), és ezt hangsúlyozza az „eredményhirdetésen” elhangzott főpolgármesteri nyilatkozat is: „Ez a nemzeti konzultációnak az ellenkezője. Ezek a kérdések valódi kérdések, ezek az ügyek a városnak az ügyei, a legsúlyosabb dilemmák, amikkel szembesül a városvezetés.” <https://telex.hu/belfold/2023/06/20/budapesti-lakogyules-eredmenyek-lanchid-automentes-karacsony-gergely>

tás³⁸ erősítésére lehet jó, ellentétben a nemzet erős érzelmi töltettel bíró fogalmával, aminek érzelmi töltetét az MPG erősen fokozza).

Mi a tét?

Sokan kérdezhetik, hogy miért fontos ilyen hosszan és kimerítően elemezni egy már lezajlott nem konzultációt és összevetni a kormány által szervezett nem konzultációkkal. Úgy gondoljuk, hogy a tét jelentős a magyarországi demokrácia halovány jövőbeli reményének szempontjából.

A demokratikus intézményrendszer lebontásában élen járó kormányzat és az önmagát ezzel szemben meghatározó fővárosi ellenzék küzdelmében a demokratikus, részvételi alapokon nyugvó döntéshozatal nem csupán kiegészítő elem, hanem központi kérdés.³⁹ Azaz nem „csupán” a társadalomról alkotott elképzelés különbségei állnak emögött, hanem a hatalomgyakorlás és – pártpolitikai szereplőkről lévén szó – a hatalomhoz vezető út, a támogatás megszerzésének kérdése is szorosan kapcsolódik hozzá.

De vajon megéri-e a demokratikus utat választani nem demokratikus környezetben? Ha egy politikus a változásra törekszik, hatalomra kell jutnia, és természetesen minden politikus felteszi a kérdést: vajon mi a leghatékonyabb szavazatszerzési

mód? Építeni a már meglévő, érzelmileg involváló ellentétekre, vagy a hosszas, bonyolult „újranevelést” igénylő demokratikus politika szocializációjába kezdeni? Ha az utóbbi nem vezet eredményre, az eltérő módszereket alkalmazó ellenfél mennyi idő alatt lehetetleníti el az ez irányú törekvéseinket? (L. például az oktatás kérdését ebben a keretkezésben.) Ez a dilemma nagyon is valós, de nézzük csak meg, hol tartunk: vajon melyik korábbi hatalomgyakorló kötelezte el magát komolyan a demokratikus politikai szocializáció feltételeinek megteremtése mellett? És mikor lehet vajon kiszállni az ördögi körből? Hiszen a hatalomra jutott politikus immár a hatalom elvesztésétől (és – legyünk optimisták – programjának félbeszakadásától) fél majd.

Persze van ennél egy praktikusabb probléma is. Budapest költségvetése bajban van, közel a város csődje. Ez részben a gazdasági helyzet, részben a megörökölt struktúra (a főváros és kerületek viszonya) nehézségei és részben a kormányzati politika eredménye: az információs autokrácia természeténél fogva etatista, tehát magától értetődő, hogy minden önkormányzatiság és civil tevékenység ellensége. Nem meglepő tehát, hogy a rezsim folyamatosan az önkormányzati hatáskörök és források szisztematikus elvonásában jeleskedik, s minden veszélyhelyzetet csak további központosítással tud elképzelni, hiszen elképzelhetetlen számára, hogy az államnál jobban bárki is tudna védekezni. Természetesen ez a praktikus kérdés nagyon is politikai: jövőre önkormányzati választások lesznek, és bármi legyen is az oka az esetleges csődnek és az ebből adódó problémáknak, ez ütőkártya

³⁸ Mint azt egy szellemes elemzés (a mobilizálás, a pártpolitikától való távolodás, adatbázis-építés és a politikai legitimáció növelése) mellett fel is emleget (Zsiga Bulcsú, május 26., https://reaktor.hu/2023/05/26/a_budapesti_lakogyules_tobb_mint_aminek_latszik).

³⁹ A lakógyűlés fogalommal azonosítható személyes jelenlétben alapuló, aktív közösség támogatása pedig különösen felértékelődhet akkor, amikor éppen a közmeghallgatás személyes jelenlétet feltételező formáját éppen rombolja a kormány.

lesz a kormányzat kezében; vagy ha sikerül az ebből fakadó elégedetlenséget a kormányzat felé irányítani, az ellenzék kezében. Mindenesetre a fővárosi vezetés szorult helyzetben van, és olyan kiútra van szüksége, amely „felébreszti” a budapestieket, és nyilvánvalóvá teszi, hogy minden baj oka a kormányzat.

De hogyan lehet ezt megtenni? Egyrészt kampánnyal, vagy ami még ígéretesebb: a budapesti identitás erősítésével, s az ebből fakadó elköteleződés növekedésével. Ehhez igen alkalmas lehet az, amit a kormány évek óta csinál: egy részvételt és mozgósítást biztosító konzultáció! Csakhogy a kampány- és mozgósítási célú konzultációknál a demokratikus jelleg és a hatékonyság kérdése az időszűke miatt konfliktusba kerülhet egymással. Véleményünk szerint – külső szemlélőként – itt is ezt történt. Itt azonban már a demokratikus elköteleződés és politikai szocializációs küldetés kerül veszélybe, aminek ráadásul szintén vannak praktikus, rövid távú következményei is.

A fővárosban jelenleg is működnek „valódi” konzultációs programok kerületi és fővárosi szinten is. Például a főváros és több kerület is bevezetett valamilyen részvételi költségvetést. Ezek – a részvételiség mértékét tekintve – különböznek, de mégiscsak részvételi modellek, politikai, szocializációs kísérletek, amelyek átalakítanák a helyi hatalom és állampolgárok viszonyát. Emellett vannak más részvételi programok is, a Római-part közösségi tervezése,⁴⁰ vagy a fővárosi hajléktalanügyi stratégia részeként létrehozott, haj-

léktalanokból álló szakértői testület. És a kerületi és akár szomszédsági közösségépítési tevékenysége.

Összességében a főváros és kerületek ellenzéki politikusainak egyik fontos identifikációs pontja, ígérete és programja a demokratikus eszközökön alapuló döntéshozatal, azt is állítva, hogy ez szöges ellentétben áll a Fidesz hatalomgyakorlási koncepciójával. Ezek szocializációs hatása és mozgósító ereje hosszabb távon mutatkozik meg, azonban egy, a nemzeti konzultációt idéző kampány alááshatja ennek a munkának a hitelességét is.

Sajnálatos kimenete a lakógyűlésnek, hogy a fenntartható közlekedési módokról való gondolkodás (a 4. kérdésen keresztül) átpolitizálódott (bár hála az MPG-nek mi nem politizálódik át a mai Magyarországon?).

Hogy egy idézettel zárjuk: „...a főváros vezetése tanult a kormánytól. A végeredmény is hasonlóan alakult. Lehetett volna ez másként is. Fel lehetett volna tenni a kérdéseket kevésbé elfogultan. Találhattak volna még a Lánchídehoz hasonló, megosztó témákat. Talán nem jött volna össze a nyolcvan százalék. De ez esetben már az 51-et is valós eredményként ünnepelhette volna a városvezetés.”⁴¹

⁴⁰ <https://romai.budapest.hu/>

⁴¹ Lakner Dávid (2023) Ki vágyna egy lakógyűlésre? Magyar Hang, május 19., <https://hang.hu/koffein/ki-vagyna-egy-lakogyulesre-154579>

1. táblázat

	2020. őszi: Nyugdíjas konzultáció	2021. február: Állampolgári Alaprend- vényről	2021. május: Szociális konzultáció	2022. tavasz: Gazdasági konzultáció	2023. tavasz: 2015. tavasz: A bevándorlásról és a menekült- musról	2024. tavasz: Állítsuk meg Brüsszelt	2025. őszi: Stop Soros	2026. őszi: A családok védelméről	2027. nyári: A korona- vírusról és a gazdasági újrarendé- séről	2028. téli: A korona- vírusról és a gazdasági újrarendé- séről	2029. nyári: A járvány utáni életéről	2030. őszi: A brüsszeli szankciókról
Objektív mutatók												
Téma- megnevezés és a kérdések által rákér- dezett témák	nyugdíjasok helyzete	alkotmány tartalmára vonakozó kérdések	szociális jut- tatások	gazdasági témák (adózás stb.)	bevándorlás és terrorizmus	külföldi tényre- s, be- vándorlás	Soros-terv	család- védelem, gazdaság	járvány, oktatás, egészségügy	járványügyi intézkedések	járvány, gazdaság	energia, háború
Kérdések száma	5	13	10	16	12	6	7	10	13	7	14	7
Válaszlehe- tőségek (opciók) száma és jellege	3 + 1 nyitott	2 + 3 (+ nem tudom) + 1 nyitott	2 + 3 (+ nem tudom)	n. a.	egyetért - részben - nem	2 szöveges válasz	igen-nem	igen-nem	igen-nem + 1: több választási lehetőség	dichotóm (igen-nem vagy 2 szöve- ges válasz)	2 szöveges válasz	igen-nem
Kérdőív	levél	levél	levél	levél	levél	online és levél	online és levél	online és levél	online	online	online és levél	online és levél
Szubjektív mutatók (tartalmi)												
Kérdéskérdés jellege	tényszerű	tényszerű	tényszerű	tényszerű	1 mondatos kérdés	rövid szöveg + kérdés	1 állítás + rövid szöveg + kérdés	rövid szöveg + kérdés	rövid szöveg + egyetért-e	rövid szöveg + Ön mit gondol? / Ön egyetért ezzel?	rövid szöveg + Ön mit gondol?	rövid szöveg + Ön egyetért?
Propagandaeszközök												
Bűnbakok	nincs	nincs	nincs	nincs	Brüsszel, illgalis bevándorlás	Brüsszel, bevándorlás, terrorizmus	Soros, Brüsszel, illgalis bevándorlás, külföldi tényre- s	LCFTQ (dátum), Brüsszel	Brüsszel, járvány, Soros, be- vándor- lás	–	járvány, Brüsszel, multik, Soros, LCFTQ, migráció	Brüsszel, energiaszűk- ség
Posztív keretezés	-	gyermekvál- lás, család- védelem	gyermekvál- lás	gyermekvál- lás	családátmo- gató	rezsicsök- kötés, adó- csökkentés, munkahelye- reállítás	-	családátmo- gató, gyor- sított állami munkahelye- reállítás	munkahelye- teremtés	védőoltás	családátmo- gató, (egyéb) gazdasági ösztönzők	-